

Dohoda o přidružení mezi EU a Ukrajinou – historie a současnost

EU-UKRAINE ASSOCIATION AGREEMENT – HISTORY AND PRESENT

Nejprve pár slov úvodem k historii tohoto smluvního vztahu mezi EU a Ukrajinou. Dohoda o přidružení mezi Evropskou unií a Evropským společenstvím pro atomovou energii a jejich členskými státy na jedné straně a Ukrajinou na straně druhé (dále jen „DOP“), byla uzavřena na podkladě dvou rozhodnutí Rady (EU) č. 2017/1247 a č. 2017/1248, a to v souladu s rozhodnutím Rady 2014/295/EU, rozhodnutím Rady 2014/668/EU a rozhodnutím Rady 2014/670/Euratom. V rámci procesu ratifikace byla nejprve 21. 3. 2014 podepsána v Bruselu první, politická část DOP a posléze 27. 6. 2014 i druhá, ekonomická část DOP o obchodu a investicích, s výhradou jejího pozdějšího uzavření. Plán, aby obchodní pravidla dohody nabyla platnosti 1. 11. 2014, z důvodů tlaku Ruska, který 12. 9. 2014 následně vyústil k dohodě EU, Ukrajiny a Ruska o odložení prozatímního vstupu, vedl k odložení platnosti obchodních pravidel do 31. 12. 2015.

Význam dohody měl být symbolický, přičemž cílem ze strany Ukrajiny bylo demonstrovat touhu ukrajinského lidu žít v zemi, které vládnou hodnoty, demokracie a vláda práva a ze strany EU pak poukázat na důležitost existence takového vztahu samotného. Tehdejší ukrajinský premiér Jaceňuk tento den označil jako historický milník a dále oznámil, že Ukrajina chce být součástí velké evropské rodiny. Podepsáním dohody o přidružení byl podle premiéra Jaceňuka učiněn první a zásadní krok na cestě k plnoprávnému členství v EU, které je cílem Ukrajiny. Samotný proces podepisování nebyl jednoduchý, neboť tehdejší ukrajinský prezident Viktor Janukovyč akt podpisu plánovaný na listopad 2013 na poslední chvíli odvolal. Tento krok rozpoutal nové protivládní protesty, jež vedly ke vzniku nové vlády. Podepsání politické části dohody bylo avizované několik týdnů. Poslanci v Kyjevě následně zmocnili premiéra Jaceňuka k jejímu podpisu. Předseda Evropské komise J.-M. Barroso její podepsání označil za důkaz pevného politického partnerství, které Ukrajinu a Evropskou unii víc sblíží. Ekonomická část dohody o přidružení, o obchodu a investicích, byla představiteli EU podepsána 27. 6. 2014, a to již s nově zvolenou ukrajinskou vládou. Za Ukrajinu dohodu podepsal prezident Porošenko,

který uvedl, že jde o 2. nejvýznamnější událost po osamostatnění Ukrajiny jako suverénního státu.

Události na Ukrajině, zejména vývoj poté, co prezident Janukovič uprchl do Ruska, kdy zcela nepochybně dala Ukrajina najevo svůj geopolitický příklon k Západu, ale nenechaly chladným zástupce Ruské federace, kteří hlasitě varovali před možnými následky této dohody. Politické vedení Ruské federace v čele s prezidentem Putinem deklarovalo, že si vyhrazuje právo na přijetí adekvátních odvetných kroků, jestliže bude mít dohoda negativní dopady na ruskou ekonomiku. Pro úplnost je třeba objektivně uvést, že v této době dochází paralelně k podepsání dohod o přidružení s Gruzii a Moldavskem. Předseda Evropské rady Herman Van Rompuy to označil za milníky pro celou Evropu.

Evropský parlament vyjádřil 16. 9. 2014 ve Štrasburku svůj souhlas s Dohodou o přidružení mezi EU a Ukrajinou, jejíž součástí je také prohloubená a komplexní dohoda o volném obchodu (DCFTA). Dohoda byla ve stejné době ratifikována i ukrajinským parlamentem. Na jejím základě mělo dojít k prohloubení politického přidružení a ekonomické integrace mezi EU a Ukrajinou a následně i ke vzájemnému volnému přístupu na trhy EU a Ukrajiny.

Jednotlivými součástmi DOP je jednak vlastní politické přidružení a jednak volný obchod. Politická ustanovení přibližují Ukrajinu k EU – otevírají nové možnosti pro politický dialog a stanovují základní pravidla spolupráce v oblastech, jako je energetika, doprava, či vzdělávání. Na základě dohody se Ukrajina zavazuje přijmout reformy a dodržovat demokratické zásady, lidská práva a zásady právního státu.

DOP umožňuje rozsáhlejší migraci pracovních sil, stanovuje podmínky pro bezvízový styk, dále pak obsahuje i ustanovení o postupném sladění regulačních systémů obou stran pomocí detailních a přesně rozpracovaných harmonogramů, na jejichž základě se Ukrajina zavázala zavádět části unijní legislativy (tzv. *acquis*) do svých vnitrostátních předpisů a uvádět je v účinnost.

Dohoda v návaznosti na schválení Evropským parlamentem a ukrajinskou Nejvyšší radou poté vstoupila v prozatímní platnost. Původně bylo stranami DOP plánováno, aby obchodní pravidla dohody vstoupila v platnost 1. 11. 2014, avšak 12. 9. se zástupci EU, Ukrajiny a Ruska dohodli na odložení prozatímního vstupu v platnost obchodních pravidel do 31. 12. 2015.

Tab. I. Bezcelní dovoz cukru z Ukrajiny do Evropské unie

Položka CN	Celní kvóta dle DOP 2014 (t)	Celní kvóta dle DOP 2025 (t)	Rozdíl (t)
Cukr (CN 1701)	20 070	100 000	+ 79 930
Ostatní cukry (CN 1702)	~20 000	30 000	+ 10 000
Zpracované výrobky s cukrem (CN1704, 1806, 2101, 3302)	~5 000	7 500	+2 500
Melasa (CN 1703)	úplná liberalizace		

Prohloubená a komplexní dohoda o volném obchodu výrazným způsobem integruje trhy EU a Ukrajiny pomocí zrušení dovozních cel a zákazu dalších omezení obchodu, avšak s určitými omezeními a přechodnými obdobími v „citlivých“ oblastech, jakou je například obchod se zemědělskými produkty. Na základě dohody dojde také k částečné integraci trhů veřejných zakázek.

Zástupci Evropské komise (EK) v této souvislosti sdělili, že budou i nadále uplatňována „autonomní obchodní preference“ vůči Ukrajině. Tyto mechanismy mají za cíl jednostranně umožnit Ukrajině bezcelní přístup na trh EU. Důsledky těchto autonomních obchodních preferencí pro cukrovarnický sektor v EU pocítili výrobci cukru zejména v hospodářských letech 2022/2023 a 2023/2024, kdy bylo dovezeno 406 777 t, resp. 514 393 t cukru. Tyto objemy dovozů byly základem pro výpočet nového stropu pro bezcelní dovoz cukru z Ukrajiny do EU v hosp. roce 2024/2025, který byl stanoven na 262 653 t.

V současné době doběhl proces revize původní dohody, který pro cukrovarnický sektor bude znamenat navýšení stropu pro bezcelní dovozy cukru do EU z původních 20 070 t na množství 100 000 t, tedy téměř pětinásobek. Samotný proces revize měl v tomto roce poměrně rychlý postup. EK zaslala 5. 6. 2025 návrh členským státům k posouzení. Návrh EK byl poté v průběhu června a července 2025 projednáván s ukrajinskou stranou. Po souhlasu jak ze strany EU, tak i Ukrajiny schválila Rada EU revizi DOP na svém jednání 13. 10. 2025, čímž připravila cestu k jejímu vstupu v platnost. Dalším procedurálním krokem, pokud jde o datum vstupu DOP v platnost, bylo formální přijetí rozhodnutí podle článku 29(4) DOP. To bylo naplněno rozhodnutím Výboru pro přidružení EU-UKRAJINA ve složení pro obchod č. 3/2025 z 14. 10. 2025 o snížení a odstranění cel podle čl. 29 odst. 4 DOP. Revidovaná DOP vstoupila v platnost 29. 10. 2025, přičemž aktualizované celní kvóty platí od 1. 11. 2025.

V praxi to pro cukrovarnický průmysl EU, který už byl v letech 2023 a 2024 citelně zasažen především dovozy cukru, znamená možnost Ukrajiny bezcelně dovážet do EU cukr v množstvích, které uvádí tab. I.

V kalendářním roce 2023 bylo z Ukrajiny do EU dovezeno celkem 495 985 t a o rok později pak 331 699 t cukru. V roce 2025 dosáhne, s ohledem na množství cukru dovezená za období od 1. 1. 2025 do 5. 6. 2025 (podíl 5/12 z maximálního možného množství pro dané období) a možnosti dovážet v listopadu a prosinci 2025 podíl rovnající se 7/12 z nového maxima stanoveného revidovanou DOP 100 000 t tj. 58 333 t, celkové množství bezcelně dovezeného cukru na téměř 163,5 tis. t cukru.

Budeme-li hodnotit pouze výslednou číselnou hodnotu prahového množství pro bezcelní dovozy cukru z Ukrajiny do EU a s vědomím, že Ukrajina do jednání o revizi DOP přišla s požadavkem 500 000 t, lze výsledek hodnotit jako uspokojivý.

Rovněž je nutné zdůraznit, že dovozy cukru z Ukrajiny do EU v rámci obchodně celních mechanismů, zejména v letech 2023 a 2024, zasáhly citelně trhy s cukrem nejprve v zemích sousedících s Ukrajinou, kromě Slovenska (dovozy zakázalo vnitřním národním předpisem), včetně Česka a posléze dopadly i na celý unijní trh s cukrem. Průměrná cena cukru v EU v květnu 2025 byla na úrovni 540 €·t⁻¹, což je propad proti stejnému období roku 2024 o 287 €·t⁻¹ (z 827 €·t⁻¹).

EK má v případě zjištění zásadního zhoršení situace na trhu s cukrem v EU možnost aktivovat systém ochranných doložek. Skutečností pro aktivaci doložek může být ohrožení trhu EU nebo výrobců cukru, a to na úrovni celé EU či jednotlivých národních států. V takovém případě dojde k pozastavení celních preferencí, navrácení cel a znovuzavedení původní TRQ. Platnost ochranné doložky je dva roky s možností prodloužení o další dva roky. Cukrovarnické společnosti v celé EU však poukazují na skutečnost, že s ohledem na odlišné podmínky pro pěstování cukrové řepy a výrobu cukru na Ukrajině a v EU je zatím konkurenční výhoda na straně producentů na Ukrajině. Opakovaně vyzývají EK, aby prosazovala požadavek dodržování identických podmínek, které musí pěstitel cukrové řepy a producent cukru v unii plnit (environmetální, sanitární, sociálních, pracovníprávní a další pravidla).

Josef Pojer, Českomoravský cukrovarnický spolek

